

Examensarbeten inom Landskapsingenjörsprogrammet 2008:5
ISSN 1651-8160

DET SKÅNSKA SLÄTTLANDSKAPET – EN DEL AV LANDSKAPSBILDEN

En uppsats om att lyfta fram landskapet och se det ur ett bredare perspektiv

Elin Falkman

Område för landskapsarkitektur
Box 58
230 53 ALNARP

FÖRORD

Examensarbetet är skrivet inom det treåriga Landskapsingenjörsprogrammet på Alnarp, Sveriges lantbruksuniversitet. Uppsatsen inom ämnet landskapsplanering är skriven på C nivå, omfattar 15 högskolepoäng och är gjord för fakulteten landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap inom området för landskapsarkitektur på Alnarp.

Uppsatsen riktas till människor med eller utan åsikt om det skånska slättlandskapet. Det kan vara människor med nära relation till landskapet såsom lantbrukare samt by- och stadsbor i Skåne, eller människor vilka vill skapa sig ett bredare perspektiv av detta landskap. Alla är varmt välkomna att ta del av innehållet i uppsatsen.

Jag vill passa på att tacka min handledare Ingrid Sarlöv-Herlin, landskapsarkitekt och lektor i landskapsplanering på Alnarp, för ett inspirerande samarbete. Hon såg intresset och möjligheten i att göra något av det ämne som jag anser vara ”kronan på verket” i min utbildning. Under utbildningen har jag funnit inspiration och spännande vägar att specialisera mig inom i framtida yrkesval, men denna uppsats speglar den egentliga anledningen till varför jag sökte landskapsingenjörsutbildningen hösten 2004. Jag vill även tacka bibliotekarierna vid universitetsbiblioteket i Alnarp, för hjälp och vänligt bemötande. Jag vill också tacka fotograferna för deras bidrag till ett inspirerande och givande inslag i min uppsats. Jag vill även tacka familj och vänner som stöttat mig under resans gång. Sist men inte minst vill jag passa på att tacka mina kurskamrater för tre års gott samarbete!

SAMMANFATTNING

Det skånska slättlandskapet uppskattas inte alltid på samma sätt som exempelvis det varierade mellanbygd- eller skogslandskapet med inslag av sjö, skog och äng. Det finns emellertid andra värden att ta fasta vid i det skånska slättlandskapet. Hur människan väljer att se och uppfatta dessa värden, då religion politik och medias påverkan inte står i centrum, är intressant. Tillsammans med mina känslor för det skånska landskapet utgör detta svaret till varför uppsatsen skrivits. Syftet har därför varit att skriva en uppsats som handlar om att lyfta fram det skånska slättlandskapet. Att skapa förståelse gentemot landskapet, vilket gör det lättare att läsa av och uppleva det ur ett bredare perspektiv.

En prolog inleder och förmedlar en bakomliggande känsla till texten i uppsatsen. Därefter följer uppsatsens inledande litteraturavsnitt om vanliga, förutfattade meningar av det skånska slättlandskapet. Då vi skapar ett förhållande och vill öka förståelsen gentemot nuet spelar historien stor roll i ställningstagandet. Uppsatsen fortsätter därför med en summarisk tillbakablick av det skånska slättlandskapets agrara historia, från och med skiftenas tid och framåt. Därefter följer ett mindre avsnitt om olika naturförutsättningar som påverkat landskapet före och under människans tid på jorden. Efter detta diskuteras definitionen av ett landskap, hur vi beroende på person och situation uppfattar ett landskap, saker som kan vara bra att känna till i strävan att förstå ett landskap och vad som kan påverka vårt ställningstagande gentemot landskapet. I nästa avsnitt diskuteras slättlandskapets karaktär. Hur människan påverkat dess utseende, varför den skånska slätten ser ut som den gör och hur unik den är. Uppsatsen fortskrider med människans relation gentemot landskapet. Avsnittet i miljöpsykologi ger oss en fördjupad insikt i och förståelse för våra upplevelser av landskapet. I slutet uppmärksammas definitionen och betydelsen av slättlandskapets olika element, natur- och kulturvärden. Elementen konkretiseras som exempel på vad som finns att uppleva och i texten står skrivet om åkermarken som ett element. Uppsatsen avslutas med ett exempel på en övning i hur vi kan gå till väga för att läsa av det skånska slättlandskapet.

Uppsatsen är i huvudsak baserad på litteratur: böcker och rapporter, vilka ansetts relevanta för ämnet. Utöver facklitteraturen har personliga observationer av det skånska slättlandskapet och observationer inspirerade av använd litteratur tillämpats. Observationerna är viktiga att betona i avsikt att inspirera den som läser texten och för att nå fram till syftet i uppsatsen. Bilder har använts i uppsatsen med intentionen att förtydliga och exemplifiera texten och ge läsaren inspiration.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
BAKGRUND	1
UPPLÄGGET AV UPPSATSEN	1
DET INTRESSANTA I VAL AV ÄMNE ÄR GRUNDEN TILL VARFÖR UPPSATSEN SKRIVITS	1
SYFTE	2
AVGRÄNSNING	2
LITTERATURSTUDIE	3
PROLOG	3
FÖRUTFATTADE MENINGAR OM DET SKÅNSKA SLÄTTLANDSKAPET	4
HISTORIA – FRÅN SKIFTENAS TID OCH FRAMÅT	4
”NUET ÄR BARA BEGRIPLIGT I RELATION TILL DET SOM VARIT”	4
STORSKIFTE	5
ENSKIFTE	5
UTVECKLING EFTER ENSKIFTET	6
NATURFÖRUTSÄTTNINGARNA I SAMSPRÅK MED MÄNNISKAN	6
VAD ÄR LANDSKAP – SVÅRT ATT DEFINIERA	7
EUROPEISKA LANDSKAPSKONVENTIONEN DESS DEFINITION AV LANDSKAP	7
EN PERSONLIG DEFINITION	7
VI LÄSER AV OCH UPPLEVER LANDSKAPET OLIKA	8
FAKTORE R BRA ATT KÄNNA TILL I STRÄVAN ATT FÖRSTÅ LANDSKAPET	9
DET SKÅNSKA SLÄTTLANDSKAPET – ETT KARAKTÄRISTISKT LANDSKAP	10
RESULTAT AV VÅR EGEN HISTORIA...	10
...BYGGER PÅ HÅRT ARBETE	10
SLÄTTLANDSKAPETS KARAKTÄR	11
DET SKÅNSKA SLÄTTLANDSKAPETS KARAKTÄR GER OSS ETT UNIKT LANDSKAP	12
VÅR RELATION TILL DET VARDAGSNÄRA LANDSKAPET	12
MÄNNISKANS FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL LANDSKAPET	12
ATT UPPMÄRKSAMMA LANDSKAPET UNDER EN LÄNGRE PERIOD	13
VÅRA SINNEN	14
BRA ATT KÄNNA TILL NÄRLIGGANDE LANDSKAP	14
VI GLÖMMER BORT	15
KORT OM MILJÖPSYKOLOGI	15
VARFÖR NÄMNS MILJÖPSYKOLOGI?	15
MILJÖPSYKOLOGINS FRAMMARSCH	15
VAD ÄR MILJÖPSYKOLOGI?	15
SLÄTTLANDSKAPETS ELEMENT – NATUR- OCH KULTURVÄRDE	17
DEFINITIONEN AV BEGREPPET ELEMENT	17
BETYDELSEN AV LANDSKAPETS ELEMENT	17
BEFINTLIGA OCH SKAPADE LANDSKAPSELEMENT	20
VANLIGA ELEMENT I DET SKÅNSKA SLÄTTLANDSKAPET	20

I LANDSKAPSELEMENTEN FINNER VI BLAND ANNAT HISTORIA, OLIKA ARTER OCH HÖGA NATUR- OCH KULTURVÄRDEN	22
ÅKERMARKEN ETT LANDSKAPSELEMENT	22
HUR MAN KAN GÅ TILLVÄGA FÖR ATT LÄSA AV DET SKÅNSKA SLÄTTLANDSKAPET	23
1) FAKTORER SOM UNDERLÄTTAR FÖRSTÅElsen FÖR DET SKÅNSKA SLÄTTLANDSKAPETS UPPBYGGNAD	24
2) ATT PLACERA LANDSKAPET I TIDEN: ÅRSTIDEN OCH HISTORIEN	24
3) IDENTIFIERA MÄNSKLIG VERKSAMHET I LANDSKAPET	25
4) FUNDERA VIDARE	25
METOD OCH MATERIAL	26
VAL OCH ANVÄNDANDE AV METOD OCH MATERIAL	26
DISKUSSION	27
OM UPPSATSEN OCH TEXTENS RELEVANS FÖR SYFTET	27
MENINGEN BAKOM VAL AV ANGREPPSSÄTT	27
SLUTSATS	28
NYFUNNEN KUNSKAP	28
REFLEKTIONER OM FRAMTIDEN	28
KÄLLFÖRTECKNING	29

INLEDNING

BAKGRUND

UPPLÄGGET AV UPPSATSEN

En prolog inleder och förmedlar en bakomliggande känsla inför texten i uppsatsen. Därefter följer uppsatsens inledande litteraturavsnitt om vanliga förutfattade meningar av det skånska slättlandskapet. Då vi skapar ett förhållande och vill öka förståelsen gentemot nuet spelar historien stor roll i ställningstagandet. Uppsatsen fortsätter därför med en summarisk tillbakablick av det skånska slättlandskapets historia, från och med skiftenas tid och framåt. Vidare diskuterar vi definitionen av ett landskap, dess karaktär och människans relation gentemot det. Miljöpsykologin ger oss en fördjupad insikt i våra upplevelser av landskapet. Slättlandskapets olika element, natur- och kulturvärden, uppmärksammas och konkretiseras genom exempel på vad som finns att uppleva. Uppsatsen avslutas med ett exempel på hur vi kan gå till väga för att läsa av det skånska slättlandskapet.

DET INTRESSANTA I VAL AV ÄMNE ÄR GRUNDEN TILL VARFÖR UPPSATSEN SKRIVITS

Jag är uppvuxen på den skånska landsbygden. Som barn lekte jag och vännerna otaliga timmar i ett med naturen och numera, ett steg tillbaka, ser jag skönheten ur betraktarens ögon. Det är med beundran jag skådar naturens föränderlighet, en verklighet fylld av liv och lust!

Det skånska slättlandskapet är ett landskap som en del av oss dagligen passerar till och från arbetet eller blickar ut över inne ifrån den varma kökssoffan. Det är landskapet mellan husen, byarna och städerna med mjukt skiftande karaktär. Det skånska slättlandskapet uppskattas emellertid inte på samma sätt som exempelvis det varierade mellanbygd- eller skogslandskapet med inslag av bland annat åker, äng, skog och sjö, eller nationalparker och anlagda slottsträdgårdar. Det finns emellertid andra värden att ta fasta vid i detta landskap. Att se slättlandskapet utifrån ett bredare perspektiv är ett exempel på hur vi kan gå tillväga för att öka upplevelsen av landskapet.

Hur människan kan välja att se på och bilda sig en uppfattning om det skånska slättlandskapet, då politiken och medias påverkan inte står i centrum, är intressant. Tillsammans med mina varma känslor för Skånes landskap utgör detta svaret till varför jag har valt att skriva denna uppsats. Då jag nu får chansen att uppmärksamma detta vill jag, fränsett ett strukturerat arbete, skriva det med känsla.

SYFTE

Syftet har varit att skriva en uppsats som handlar om att lyfta fram det skånska slättlandskapet. Att skapa förståelse för landskapet, vilket gör det lättare att läsa av och uppleva det ur ett bredare perspektiv.

Jag vill att människor som bor, vistas i, eller har en relation till det skånska slättlandskapet ska inspireras av innehållet i arbetet, men även personer utan särskild uppfattning om detta landskap ska förmedlas givande information. Arbetets fakta- och inspirationsmässiga texter ger exempel på vad som spelar in i vårt sätt att se på landskapet och betonar däri uppsatsens syfte.

När intresserade läst uppsatsen hoppas jag att de ser det skånska slättlandskapet ur ett något bredare perspektiv och att de känner för sitt omkringliggande, vardagliga landskap. Genom att bredda perspektiven och lyfta fram värdet i det skånska slättlandskapet hoppas jag på att vi kan komma att uppskatta denna typ av vardagslandskap mer än vad vi gör idag.

AVGRÄNSNING

Jag begränsar min uppsats geografiskt genom att tillämpa och skriva om det skånska slättlandskapet. Uppsatsen är skriven i nutid, även om historia och framtidsaspekter diskuteras för att ge uppsatsen ett rättvist upplägg och sammanhang. Det har aldrig varit aktuellt att tillämpa uppsatsens innehåll på något annat landskap eftersom jag är uppvuxen och har hämtat min inspiration i det skånska slättlandskapet. Därför har Sveriges resterande landskap inte berörts i någon större omfattning i denna uppsats.

I uppsatsen diskuteras inte politik, religion och media, eller liknande påtryckningar, vilka ofta styr vårt personliga ställningstagande.

I uppsatsen berörs ämnen, vilka det går att föra vida diskussioner kring. Texten håller sig emellertid inom ramen för syftet och skiftar mellan övergripliga fakta och konkreta förhållanden.

LITTERATURSTUDIE

PROLOG

”Det är sensommar. Eftermiddagssolens ljuva strålar värmer dina kinder då du skumpar fram på cykeln längs med grusvägen. Sakta sveper blicken över vajande grödor och långt bort mot horisonten gläds du åt det mönster som bildas i landskapet. Doften av nyskördat fyller luftrummet. Snart stundar hösten då svarta plogfårar skall riva de gyllenbruna fälten. Sedan, inte långt från nu, nalkas vinterns stilla skrud då tålmodig väntan på snösmältning, gröna spiror och myllans rika doft av jord ter sig nästintill olidlig”.

(Bild 1) Foto Paul Leteus

Skira spiror av korn når vårsolens värmande strålar.

(Bild 2) Foto Paul Leteus

Ett färgspel mellan himmel och jord gör sig påtagligt då solens strålar letar sig genom grödans klargröna bladverk.

(Bild 3) Foto Paul Leteus

Plogen river fälten och vänder upp och ner på marken. Myllans rika doft av jord fyller luftrummet i närområdet.

(Bild 4) Foto Elin Falkman

Vy över det skånska slättlandskapet. Slättlandskapet innehåller många färgskiftningar och himmelns ljusspel är alltid påtagligt.

FÖRUTFATTADE MENINGAR OM DET SKÅNSKA SLÄTTLANDSKAPET

Många människor upplever det skånska slättlandskapet som tomt, eller som ett landskap med högrationella produktionsytor utan andra värden än de ekonomiska. Vanliga benämningar på slättens åkrar är ”kulturstäpper” eller ”biologiska öknar”. Människor med intresse för detta landskap såsom lantbrukare, landskapsingenjörer och historiker med fler beskriver naturligt dessa ytor på ett annat vis, utifrån deras sätt att se på landskapet (Bunte & Bennett Gårdö 1993).

Det är det varierade landskapet med inslag av bl.a. åker, äng, skog och sjö som betraktas som det ”traditionella svenska kulturlandskapet” och som majoriteten av Sveriges befolkning anser mest värdefullt. Denna typ av skiftande markanvändning, med mångårig tradition och biologisk mångfald, brukas även idag om än i liten skala. Trots det uppfattas slätten, många gånger, som ett förstört landskap vars stora och sammanhängande åkerytor visar resultat av den moderna och helt igenom maskinanpassade produktionen. Det anses artfattigt, enformigt, flackt, vindpinat och otillgängligt (Riddersporre 1993).

Då vi kritiskt ser den skånska slätten som ett resultat av ett modernt och maskinanpassat jordbruk glömmar vi bort slättens historia. Slättlandskapets utseende är nämligen inget annat än resultatet av en lång historia i vilken människan, under de senaste århundradena, spelat en stor roll. Det mesta av slättens uppodling är gjord för över hundra år sedan, av människor med traditionella redskap i ett hästanspant jordbruk. Ser vi på fotografier från seklets början blir vi ofta förvånade över att se stora sammanhängande fält brukas med redskap som vi idag kan studera på lantbrukshistoriska museer. Välbevarade gårdar, hus och stadsbebyggelse från denna tid tilldrar sig ofta intresse, men det tillhörande odlingslandskapet uppmärksammas sällan (Riddersporre 1993).

Utifrån ovan nämnda uppfattningar kan vi tyda slätten som ett uttryck av det moderna samhällets historia och vi skyr det moderna för romantiken (Svensson 1993). Vi påverkas även av vår tids sätt att se på saker och ting. Ges exempelvis odlingslandskapet hopp om en lysande framtid uppfattas detta landskap i högre grad som positivt och tvärtom (Gustavsson & Ingelög 1994)

HISTORIA – FRÅN SKIFTENAS TID OCH FRAMÅT

”NUET ÄR BARA BEGRIPLIGT I RELATION TILL DET SOM VARIT”

(Brusewitz & Emmelin 1985)

Naturliga faktorer har genom årtusenden skapat olika landskap med olika historia (Riddersporre 1993). Mosaiklandskap har bildats av olika tidsåldrars inflytanden och kvardröjande objekt – vissa av snabb omsättningsgrad, andra lång (Brusewitz & Emmelin 1985). Med människan i spetsen har emellertid en del landskap under de senaste århundradena förändrats mer än andra. Dessa landskaps karaktärsdrag är, om man ser till hela landskapet, inte de väl sammanhållna och enhetliga miljöerna, utan dynamiken och förändringarna. Inslag från olika tidsperioder gör sig påmind (Riddersporre 1993).

Det skånska slättlandskapet är ett exempel på ovanstående beskrivna landskap. En summarisk tillbakablick, från och med skiftenas tid, gör det därför lättare att hantera helheten av Skånes landskap. Skiftenas tid ägde rum under 1700-talets andra hälft till och med tidigt 1900-tal. Under denna tid lades grunden till stora delar av det Skåne vi ser idag. Denna tidsperiod ger också en utgångspunkt varifrån vi kan bygga oss en uppfattning om Skånes moderna utveckling.

STORSKIFTE

I mitten på 1700-talet låg importpriserna för Sveriges spannmål högt. Tekniska förbättringar i svenskt jordbruk krävdes för minskad import, och införandet av ett så kallat storskifte låg på förslag (Emanuelsson *et al.* 2002). Jordbruksmarken som var uppdelad i många och små tegar berodde på att varje gård skulle ha sin andel av likvärdig kvalitet i byns samtliga åkergården och ängsmarker. Det handlade om rättvisa och riskspridning då olika områden kunde vara mer eller mindre bördiga. Meningen med en storskiftesreform var att föra samman varje gårds ägor från en mängd smala tegar till en, eller några få större och sammanhängande arealer. Bebyggelsen, som låg samlad i småbyar, skulle inte röras. Förslaget vann gehör och 1757 inleddes storskiftet. Avsedda resultat uppnåddes emellertid inte fullt ut (Carlsson & Rosén 1967).

ENSKIFTE

Storskiftets ändringar i jordbruket var små jämfört med de reformer som kom att genomföras i slutet av 1700-talet. Rutger McLean, dåvarande godsägare på Svaneholms gods i Skåne ville rusta upp och effektivisera sitt jordbruk (Mattsson 1985). 1783 införde han därför enskiftesreformen med början på Svaneholms marker. Enskiftet innebar att jorden som bönderna brukade delades upp i lika stora arealer, byarna splittrades, husen och gårdarna revs och återuppfördes på den nya, tilldelade arealen omgiven av en liten trädgård. Intresse för det nya systemet väcktes och senare under år 1803 utfärdade Gustav IV Adolf enskiftesstadga i Skåne (Carlsson & Rosén 1968). Nya grödor och brukningsmetoder togs i bruk och efterhand växte ett mer effektivt jordbruk fram. Enskiftesreformen genomfördes först på Söderslätt och Lundaslätten och spred sig sedan norr- och österut i Skåne. Några år senare, 1807 utfärdades enskiftet i hela Sverige förutom i Dalarna, Norrland och Finland (Emanuelsson *et al.* 2002).

Enskiftesreformen tillämpades emellertid i större omfattning på de större slätterna i Skåne än i de mer svårbrukade skogstrakterna där ett radikalt införande av ett enskifte ofta var mindre lämpligt. 1827 infördes därför laga skifte, anpassat efter förhållandena i skogsbygderna. Det blev i dessa bygder tillåtet att bruka upp till tre större tegar per ägare, med möjlighet till en del åker och en del skog. Införandet av laga skifte gällde hela Sverige utom Dalarna. Med laga skifte ville man slutföra de jordreformer som påbörjats under storskiftet och enskiftet (Carlsson & Rosén 1968).

UTVECKLING EFTER ENSKIFTET

Efter enskiftets genomförande, i mitten på 1800-talet, satte en intensiv utveckling i det skånska jordbrukslandskapet fart. Markägarna fick reell dispositionsrätt till sin mark med möjlighet att sälja och köpa till. Uppodling av äng- och hagmarker påbörjades och snart ökade åkerarealen från 12 till 50 procent av totalarealen. Konstgödseln ersatte den kalkhaltiga leran, vilken tidigare bröts i talrika små mangelgravar runt om i Skåne för att göda markerna. Dränering utvecklades och diken bildades för att sänka grundvattennivån på fälten. Konstgödsel och dränering gav bådadera bättre villkor för ökad avkastning. Nya grödor, ändrad växtföljd och effektivare jordbruksredskap infördes. Den successiva utvecklingen höjde avkastningen i jordbruket (Emanuelsson *et al.* 2002).

I slutet på 1800-talet utvecklades växtförädling och husdjursavel vilket hade stor betydelse för höjningen av produktionen inom det skånska jordbruket. De nya och högproducerande grödorna blev dock, i många fall, känsliga för skadegörare och konkurrens från ogräs. På grund av detta har insekts-, svamp- och ogräsgifter blivit allt vanligare i dagens jordbruk. Till följd av detta innehåller inte jordbrukslandskapet samma uppsjö av olika växter och djur som förr, då inte bara skadegörarna drabbats av gifterna, utan också harmlösa arter som tidigare fanns på och mellan åkrarna. Emellertid mångdubblades den skånska spannmålsproduktionen under slutet av 1800- och i början på 1900-talet (Emanuelsson *et al.* 2002).

Efter enskiftet steg avkastningen, nötkreatursbeståndet ökade och folkmängden växte. Grunden lades till fortsatt förändring av markanvändning och förenklingen av såväl landskap som biologisk mångfald inleddes (Emanuelsson *et al.* 2002). Idag finns inte mycket kvar av det landskap som rådde tiden före skiftena. Endast fragment ur en tidigare helhet, vilket har kommit att integrerats i det nya (Svensson 1993).

NATURFÖRUTSÄTTNINGARNA I SAMSPRÅK MED MÄNNISKAN

Det är emellertid inte enbart historien, från skiftenas tid och framåt, som påverkat det Skåne vi ser idag. Naturförutsättningarna spelar också en betydande roll i sammanhanget. Blickar vi ut över landskapet ser det sig olika beroende på vart i Skåne vi befinner oss. Topografin skiftar. Mjuk och lättkuperad terräng av mossiga skogsdungar och böljande, gröna backar bryter av och skapar mönster i landskapet, men avtar ju längre ut på den vida slätten vi kommer. Men topografin är endast en liten del av vad som påverkar människan när det gäller hur vi upplever landskapet och vår omgivning. Upplevelserna påverkas av oräkneliga naturliga faktorer såsom biologi, geografi och geologi. Allt hör ihop då dessa grundläggande faktorer, efter många naturliga led, bland annat påverkar människans fysik, lagar, politik, urbanisering, industrialisering och inte minst den agrara inverkan.

VAD ÄR LANDSKAP – SVÅRT ATT DEFINIERA

EUROPEISKA LANDSKAPSKONVENTIONEN DESS DEFINITION AV LANDSKAP

”Ett område sådant som det uppfattas av människan och vars karaktär är resultatet av påverkan av samspel mellan naturliga och, eller mänskliga faktorer.” Så lyder definitionen av ett landskap, för Europarådets medlemsländer som undertecknat den europeiska landskapskonventionen. Sverige har skrivit under konventionen och därmed accepterat dess avtal. Nästa steg är att inarbeta och tillämpa konventionens avtal i vår nationella lagstiftning och politik (Council of Europe 2008).

Den europeiska landskapskonventionen har bildats med initiativ från Europarådet. Målet är att föra fram landskapet och dess betydelse i Europa och att säkerställa vårt gemensamma landskapsarv. I praktiken tillämpas det genom att främja skydd, förvaltning och planering av landskap samt att organisera ett europeiskt samarbete i landskapsfrågor. Konventionen är medveten om landskapets ständiga förändring, vilket ses som en naturlig del av landskapets utveckling. I och med detta fokuserar konventionen därför mer på planering och utveckling av landskapet och mindre på bevarande och skydd (Council of Europe 2008).

Förutom landskapskonventionens definition av landskap, finns det i konventionen ytterligare fem definitioner som har med landskap att göra: *Landskapspolitik* avser berörda myndigheters regler, vilka ska göra det möjligt att utföra åtgärder i syfte att skydda, förvalta och planera landskap. *Landskapsförvaltning* avser regelbunden skötsel av ett landskap med sikte på hållbar utveckling. *Landskapsplanering* avser kraftfulla insatser för att förbättra återställa eller skapa landskap. *Mål för landskapskvalitet* avser berörda myndigheters formulering för ett särskilt landskap. *Landskapsskydd* avser, vid giltiga skäl, åtgärder för att bevara och hålla landskapets viktiga eller utmärkande karaktärsdrag levande. Målet och definitionerna inom den europeiska landskapskonventionen ger en sammanfattning om vad organisationen menar med ett landskap och vad vi vill åstadkomma med dess natur. Det är alltså enligt dessa mål och definitioner som Sverige, i alla fall inom den närmsta framtiden, kommer att bygga sitt förhållande till landskapsfrågor (Council of Europe 2008).

EN PERSONLIG DEFINITION

Landskapshistorikern Mats Riddersporres mer utvecklade definition av ett landskap lyder så här: Varje regionalt landskap har sin historia där inre och yttre faktorer samverkar. För att hantera detta rätt bör man ha en uppfattning om själva landskapsbegreppet. Landskapet består av olika element vilka finns tillsammans vid en viss tidpunkt. Det kan vara åkrar, vägar, trädgångar, vägskyltar, olikartad flora, stenmurar, rådjur, hus, ättehögar med mera, allt vilande på en geologisk grund. Elementen, tillsammans en förening av natur och kultur, utgör alla delar av en helhet och det är denna helhet som är landskapet (Riddersporre 1993). I Mats Riddersporres och den Europeiska landskapskonventionens definitioner ser vi tydliga likheter i uppfattningen om vad ett landskap är.

VI LÄSER AV OCH UPPLEVER LANDSKAPET OLIKA

Beroende på person och situation läser människan av och upplever landskapet olika (Elfström 1991). Det kan till och med vara så att samma människa upplever olika saker vid olika tillfällen. Att definiera begreppet landskap är därför svårt då människor ofta inte delar samma uppfattning i frågan om vad ett landskap är (Wallin 1986).

Vi ser fotografier och målningar av landskap och upptäcker nya landskap under resor varifrån vi skickar vykort hem med avbildat landskap på. Men de vardagsnära omgivningarna upplevs annorlunda av regionens invånare än av en turist som bara passerar. Samma sak inträffar ifall vi ber en lantbrukare, en geograf och en landskapsarkitekt att definiera ett landskap. Landskapet upplevs olika bland annat beroende på olika erfarenheter och med vilka sinnen vi använder för att läsa av landskapet (CEJA 2007). Människor med ett eller flera nedsatta sinnesorgan upplever landskapet med de väl fungerande och ofta förstärkta sinnesorganen.

(Bild 5) Foto Elin Falkman

Analyserar vi landskapet på bilden upptäcker vi olika element, natur och kulturvärden. I Första hand uppmärksammar vi de värden som vi på ett eller annat sätt kan relatera till. Till exempel lägger arboristen främst märke till pilallén i bakgrunden, floristen lockas av åkervallmon i åkerkanten och lantbrukaren diskuterar åkerns avkastning av sockerbetor.

(Bild 6) Foto Elin Falkman

Pilallén, enkel och tydlig, kraftfull och anspråkslös, är ett karaktäristiskt kännetecken för den skånska slätten.

(Bild 7) Foto Elin Falkman

Åkervallmon liksom pilallén kännetecknar den skånska slätten med dess klarröda färg och enkla, men ljuvligt uttrycksfulla fägring. Under sommarmånaderna gör den sig påmind och syns då oftast i och vid sidan av åkern.

Studier visar emellertid, oavsett olika människors bakgrund som lantbrukare, geograf, landskapsarkitekt eller vanlig stadsbo med en liten smula naturintresse, att det finns egenskaper i landskapet som engagerar och är mer omtyckta än andra. Exempel på sådana egenskaper är: variation, hög tillgänglighet och rymd, storvuxet och ålderdomligt, egenskaper som påminner oss om vår historia, naturkaraktär, ljus, artrik flora och fauna, blommor, egenskaper som visar på hög social status och omsorg och nya inslag utan historisk anknytning (Gustavsson & Ingelög 1994).

FAKTORER BRA ATT KÄNNA TILL I STRÄVAN ATT FÖRSTÅ LANDSKAPET

När man strävar efter att förstå ett landskap, dess struktur och förändringar, är det viktigt att känna till de olika elementen i landskapet och hur dessa förhåller sig gentemot varandra. Vi har först att göra med grundläggande, geofysiska element och dess förändringskrafter i marken, vattnet och luften. Därtill kommer kampen mellan de levande populationerna, bland vilka människan föreställer sig stå i spetsen. Följaktligen finns det betydande kunskap om de delprocesser som är verksamma inom de olika elementen, men dessvärre är förståelse och kunskap för dessa processers dynamik och samtillvaro långt ifrån tillräcklig idag (Hägerstrand 1991).

Konstnärer, författare och musiker har i alla tider fascinerats av utmaningen att förmedla stämningar och fånga känslor som landskapet ger upphov till (Sorte 1985). Landskapet är också centralt eller viktigt för fler yrkesgrupper däribland historiker, geografer och landskapsingenjörer. Det kan därför vara lärorikt att försöka tillvarata dessa yrkesgruppers upptränade yrkeskunskap vad gäller landskapet, vid sidan av eget kunnande och intresse, i strävan att förstå landskapet (Gustavsson & Ingelög 1994). Olika yrkesgrupper som på ett eller annat sätt arbetar med landskapet närmar sig emellertid landskapet utifrån sin egen synvinkel. Även om många som beskrivit landskapet har haft en ambition att ha ett brett perspektiv och inte snävas in av sin egen ämnesbakgrund, kan knappast den absoluta landskapsbeskrivningen eller landskapsmodellen komma fram. Troligen kommer den heller aldrig att göra det. Landskapet är för komplext (Boverket 1996).

Vi kan emellertid skilja på två definierbara kategorier av landskap, så kallade naturlandskap och landskap som har planerats av människan. *Naturlandskap* är landskap som inte har blivit påverkat av människans verksamhet i någon större utsträckning. Den här typen av landskap är ovanliga. Det finns bara vissa bergstoppar och några svårtillgängliga skogar som kan kallas naturlandskap. *Landskap som har "planerats av och för människan"* är, som framgår, den största kategorin och omfattar praktiskt taget alla landskap idag. Det är där vi lever, bor, arbetar och reser. Det är där vi hittar livsnödvändiga ting att livnära oss på. Av landskap som planerats av människan kan man urskilja stadslandskap, skogslandskap och jordbrukslandskap och många fler (CEJA 2007).

DET SKÅNSKA SLÄTTLANDSKAPET – ETT KARAKTÄRISTISKT LANDSKAP

RESULTAT AV VÅR EGEN HISTORIA...

Vi möter som tidigare nämnts ofta uppfattningen att det skånska slättlandskapet är ett förstört landskap. Att dess stora sammanhängande åkerytor är en produkt av ett modernt, industrialiserat och hårdmekaniserat jordbruk. Hundratals hektar domineras av samma gröda till följd av traktorn med kopplat redskap. Slättens utseende är emellertid inget annat än resultatet av vår egen historia (Riddersporre 1993).

...BYGGER PÅ HÅRT ARBETE

Vår egen historia bygger på hårt arbete, vilket är själva förutsättningen för detta landskaps existens. Om lantbrukaren gör något som avviker en aning från landskapsbilden kritiserar vi lätt, istället för att se dennes arbete. Är det för att slätten är arbetets landskap som det ibland kan vara svårt för människor som inte arbetar i det att förstå brukaren och landskapets värde? Värdet i detta landskap ligger bland annat i själva arbetsprocessen, där landskapet genom brukarens idéer och arbete skiftar karaktär. Det är därför viktigt att bevara lantbrukarens kulturella kompetens – kunskapen om vilka arbetsprocesser som skapat och skapar det skånska slättlandskapet (Svensson 1993).

(Bild 8) Foto Paul Leteus

Det är vår. Då tjälen lättat och marken torkat upp, vaknar livet på landet! En hektisk tid råder då vårbruket är igång. Många fält ska bearbetas: plöjas, harvas och sås mm. Solen värmer lantbrukarnas kinder. De är glada, de har mycket att göra och de älskar det!

(Bild 9) Foto Elin Falkman

Det är sensommar i Skåne och skörden har precis satt igång. Dagarna är långa och varma och skördetröskans damm yr i den heta luften. Framåt eftermiddagen är saft och nybakta bullar ute på fältet ett mycket välkomnande inslag!

SLÄTTLANDSKAPETS KARAKTÄR

Det skånska slättlandskapet, präglad av generationers hårda arbete, skapar en säregen karaktär. Slättens brukare lever i nuet. De har ofta varken tid, råd och som följd av detta ett mindre intresse av att se detta landskap som något romantiskt med en extraordinär ursprunglighet. Istället karaktäriseras det skånska slättlandskapet av räta vinklar med snabba långa snitt. De är djärva och teoretiska som individens tankar (Svensson 1993), men bottnar i lantbrukarens drömmar och behov, framsteg och misslyckanden (Brusewitz & Emmelin 1985).

Betraktar vi slättlandskapet ovanifrån träder, det nästintill fyrkantiga, åkermönstret fram än tydligare. Det likar ett lapptäcke som, beroende av årstiderna, skiftar färg. Mönstret bryts av olika element i landskapet såsom vägar, märkegravar och vattendrag. Man kan säga att Skånes slättlandskap saknar de avrundade och harmoniska formerna som råder i de mer kuperade jordbruksbygderna. Få landskap i Sverige ger ett sådant definitivt intryck som den skånska slätten (Svensson 1993).

(Bild 10) Foto Bengt Arvidsson

Det skånska slättlandskapet sett ovanifrån. Tydligt framträder ett lappformat mönster med raka och långa snitt. De gula rapsfälten förstärker upplevelsen.

DET SKÅNSKA SLÄTTLANDSKAPETS KARAKTÄR GER OSS ETT UNIKT LANDSKAP

Naturligtvis finns det problem i det skånska slättlandskapet, men det är inte enbart dessa som väcker känslor. Det skånska slättlandskapet karaktär ger oss ett unikt landskap med stor variation. Landskapet innefattar otaliga natur- och kulturvärden, abstrakta och konkreta. Värden som berör sinnen och framkallar känslor så som kärleken. Den fria rymden, de milslånga vidderna och solen som går upp och ner vid horisonten är endast ett axplock av specifika förutsättningar som skapat just detta landskap (Riddersporre 1993). Här finns landets äldsta kulturbygder, samhällen som avlöser varandra mellan storstäderna och stora delar av jordbrukets produktion som går till livsmedel vilket onekligen berör oss (Gustavsson 1993).

Slätten kan emellertid inte jämföras med Astrid Lindgrens Bullerbyn som estetisk eller ekologisk mall. Nej, slätten måste upplevas. För att citera landskapshistorikern Mats Riddersporre ”så måste man tycka *om* slätten för att *tycka* om slätten, och hantera de problem som otvivelaktigt finns på ett sätt som respekterar slätten och dess historia och natur- och kulturvärden” (Riddersporre 1993).

VÅR RELATION TILL DET VARDAGSNÄRA LANDSKAPET

MÄNNISKANS FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL LANDSKAPET

Våra egentliga relationer till omgivningen är i viss mån gåtfulla. Då vi vistas i det vardagsnära landskapet ter sig ibland vårt beteende närmast sömngångaraktigt. Vi talar om att vara hemmablinda. Vanligtvis noterar vi inte nötningar, defekter eller liknande smådetaljer. Möjligen tittar vi upp mot himmeln, då vi hämtar tidningen på morgonen, för att göra en gissning om dagens väderutsikter. Vi rör oss vant i terrängen och räknar inte med att den ändrar sig från dag till dag. Vi hittar vägen dit vi ämnar utan att egentligen se de vägmärken, som vårt undermedvetna rättar sig efter (Hägerstrand 1991). På våren märker vi hur landskapet förändras. Flyttfåglarna kommer tillbaka och fyller luftrummet med välljud, doften av blommor och blad fulländar härligheten. Efter midsommar mattas härligheten av och därmed också nyfikenheten. Den ena stämman efter den andra tystnar, och slocknar försommarblomstren noterar vi det bara förstrött (Brusewitz & Emmelin 1985).

Att läsa av förändringar i närliggande omgivning och landskap kräver sinnesnärvaro, uppmärksamhet och nyfikenhet. Det handlar om att se de små värdena, och förvandlingsprocessen i dess stora sammanhang (Brusewitz & Emmelin 1985).

ATT UPPMÄRKSAMMA LANDSKAPET UNDER EN LÄNGRE PERIOD

Ägnar vi tid åt vår sinnesnärvaro och uppmärksammar landskapet under en längre period visar det sig hur snabbt landskapet förändras och byter skepnad. Det skånska slättlandskapet byter skepnad från år till år med fältens olika grödor och kontinuiteten i brukandet av jorden. Det gör slätten till ett långt ifrån dött landskap. Det lever i allra hösta grad. Det fungerar bara på ett lite annorlunda sätt än andra landskap där en mer naturlig kontinuitet förekommer. På slätten påverkar människan hur det ska se ut från år till år. Här odlas istället en annan typ av natur som den moderna människan livnär sig på (Brusewitz & Emmelin 1985).

Vill vi utöka vår kunskap och intresset för det närliggande landskapet kan vi vända oss till lokala hembygdsföreningar. Denna typ av föreningar är ofta engagerade och sitter ibland på stora kunskaper om bygdens landskap.

(Bild 11) Foto Elin Falkman

(Bild 12) Foto Paul Leteus

(Bild 13) Foto Paul Leteus

(Bild 14) Foto Bengt Arvidsson

De fyra årstiderna representerade med var sin bild. Bild nr. 11 visar vårens gröna fält med tydliga sårader och en klarblå himmel. Landskapets klara färger är framträdande. På bild nr. 12 pågår sensommarskörden där delar av ett havrefält redan är tröskat. Bild nr. 13 tydliggör höstens dova och något kala intryck. På bild nr 14 ligger vinterns skrud stilla över nejden och gnistrar klart då solens strålar reflekteras. Under vintern syns, istället för fältens framträdande sårader, spåren av hur vinden formar snön över landskapet.

VÅRA SINNEN

Koncentrerar vi oss på våra sinnen såsom syn, lukt, smak, hörsel, och känsel förstärks upplevelserna gentemot landskapet och vi blir väl medvetna om det unika i närliggande omgivning. Exempel: Under varma försommardagar *ser* vi hur rapsfältens gula blommor lyser och lufrummet fylls av dess smöriga, näst intill honungssöta *doft*. Framåt juni månad *hörs* ett svagt prassel från de mogna rapsskidorna som stöter mot varandra i vinden och i slutet av juli är det skörd. Som barn till en lantbrukare är det en pirrande känsla att, under skörden, hoppa i traktorvagnarna och *känna* de små rapsfröna kittla mellan barfota tår. De små, runda och svarta fröna *smakar* inte långt ifrån den kallpressade rapsoljan som vi kan köpa hos grossisten.

BRA ATT KÄNNA TILL NÄRLIGGANDE LANDSKAP

Det finns många anledningar till varför det är bra att känna till det närliggande landskapet. Det gör att vi till exempel lättare kan läsa av och förstå vår omgivning, och uppleva landskapet ur ett vidare, mer komplext perspektiv. Vi förstår landskapets säregna karaktär, historien bakom och vad som idag händer i naturen och ute på åkern under de fyra årstiderna. Dessutom är det bra, åtminstone för självkänslan, att känna till det vardagliga landskapet som vi lever, bor och arbetar i. Kan vi lite mer om det skånska slättlandskapet är det betydligt roligare att handla, laga mat och äta, då vi vet hur och kanske vart råvaran har blivit odlad. Vi får mer ut av livet då vi känner till dess mest grundläggande ting. Det skapas dessutom en bättre förståelse gentemot jordbruksbranschen och förhållandena mellan dess berörda parter, lantbrukare, by- och stadsbor.

Många ser landskapsfrågor som något diffust och svårfångat. Frågorna behöver emellertid inte vara knepigare att förstå än exempelvis ekonomiska frågor eller hanterandet av flora- och faunafrågor. Det handlar snarare om att vara van eller ovan vid frågorna (Gustavsson 1990).

(Bild 15) Foto Elin Falkman

Havre är ett av de spannmålsslag som utgör grunden i många av de matvaror vi äter, till exempel många bröd, gröt och dryckesalternativ. På bilden, bortom havrens vippor, skymtar mer av landskapet i periferin.

(Bild 16) Foto Elin Falkman

Matbröd, frukostbullar och kakor är ett litet urval av vad vi kan baka och laga till hemma. Havre kan utgöra en av ingredienserna.

VI GLÖMMER BORT

Idag tycks vi emellertid ha glömt bort det skånska slättlandskapets bakomliggande historia, drömmar och visioner. Istället strävar vi efter något som vi älskar att kalla utveckling av stad och land. På slätten expanderar exempelvis industrin, bostadssamhällena växer, handeln ökar och infrastrukturen blir allt mer påtaglig. Mycket sker på bekostnad av det skånska slättlandskapet (Svensson 1993). Kunskapen om slättens historia, natur och kultur är bevisligen viktig i många sammanhang inte minst i bevarandesammanhang och vid förändringssituationer och nyskapande av miljöer i landskapet (Gustavsson 1993).

KORT OM MILJÖPSYKOLOGI

VARFÖR NÄMNS MILJÖPSYKOLOGI?

Det finns i huvudsak två anledningar till varför miljöpsykologi nämns i detta arbete. Miljöpsykologins teorier stöder sig på forskning och vetenskapliga resonemang i människans upplevelser av fysisk omgivning. Det gör att miljöpsykologin, på ett mer konkret sätt, kan förklara saker som i olika sammanhang kan framstå som abstrakta, och svåra att förstå. Dessutom är miljöpsykologi i samband med uppsatsen ett intressant ämne som, om vi vill, ger en något mer fördjupad insikt i våra upplevelser av det skånska slättlandskapet.

Här ska inte närmare redogöras för det nationella och internationella forskningsfältet inom miljöpsykologi. Ambitionen är snarare att kort sammanfatta vad miljöpsykologi är, vad ämnet grundar sig i och ge ett exempel på en miljöpsykologisk teori i hur vi läser av landskapet.

MILJÖPSYKOLOGINS FRAMMARSCH

Återigen, för att förstå det miljöpsykologiska sammanhanget, är den bakomliggande historien bra att känna till. Erfarenheter från 1950- och 60- talens stadsbyggande och förändringar i jordbruks- och skogslandskapet, de skärpta kraven på vetenskap i underlagen för miljöpolitik och den växande känslan att arbeta med svårtillämpbar kunskap är troligen några av de främsta orsakerna till att forskningsområdet nämnt miljöpsykologi har växt fram (Sorte 1985). Allt sedan 1960-talet har miljöpsykologin haft en stark ställning och har under de senast årtiondena fortsatt att växa både i Sverige och internationellt (Johansson *et al.* 2005).

VAD ÄR MILJÖPSYKOLOGI?

Miljöpsykologisk forskning handlar om hur människan upplever sin omgivning och påverkas av den samt hur människan genom sitt beteende själv påverkar miljön (LTH 2008).

Metoder: Miljöpsykologins nutida forskningsmetoder hämtas till stor del från psykologin men även från andra vetenskapliga fack. Eftersom miljöpsykologi är ett tvärvetenskapligt ämne och omfattar studier av både människan och miljön skiljer man på tre typer av metoder: saklig beskrivning av miljön, presentation av miljön för försökspersonen och registrering av individens upplevelser, intentioner och beteende av miljön. De tillämpade miljöpsykologiska metoderna undersöks med hjälp av skilda tekniker: intervjuer, frågeformulär, analys av teckningar, psykologiska test, fysiologiska och medicinska undersökningar, observationer och gruppsamtal med flera. Med tiden har även tekniker, specialiserade inom ämnet miljöpsykologi utvecklats. Till exempel har man låtit experter utvärdera miljöer, varvid resultatet jämförts med brukarnas egna värderingar och uppfattningar (Johansson *et al.* 2005).

Teorier: Syftet med miljöpsykologisk forskning är att öka förståelsen för samspelet mellan människan och miljön. Eftersom detta samspel är mycket komplext är även helheten svår att förstå. På så sätt krävs det väl avgränsade frågeställningar, vilka ändå på något sätt kan relateras till ett större sammanhang! Istället är det formuleringen i frågeställningarna som den egentliga forskningen sker och teorin utvecklas. Precis som metoderna i miljöpsykologisk forskning kommer också dess teorier från psykologins olika delområden: perceptions-, kognitions-, och emotionsteori, socialpsykologisk och neuropsykologisk teori. Även medicinska, ergonomiska, sociologiska, humanekologiska, kulturgeografiska och konstvetenskapliga utgångspunkter förekommer (Johansson *et al.* 2005).

Ett exempel: En neuropsykologisk forskningsteori behandlar upplevelsen av den visuella omgivningen i landskapet och beskrivs utifrån följande åtta faktorer, upplevelsedimensioner: (Johansson *et al.* 2005).

Landskapets komplexitet: Människan uppmärksammar skillnader i landskapets mångfald och variation såsom urskiljbara element och rumslig uppbyggnad. *Landskapets helhet:* Människan söker landskapets stimulans och helhet genom att läsa av och förstå samspelet mellan landskapets olika element. I ett landskap med hög variation krävs ett starkt uttryck för att helheten inte ska gå förlorad. *Landskapets rumslighet:* Människan känner av landskapets öppna och slutna rum. Strukturen i landskapets rumslighet är avgörande för vår förmåga att orientera oss i landskapet. *Landskapets sociala status:* Människan läser av skillnader mellan landskap som vårdas och landskap i förfall. Hög social status kan avläsas i landskapet genom en mängd småtecken som visar på extra omsorg. *Landskapets kraftfullhet:* Människan uppmärksammar skillnader mellan mjuka, organiska och ömtåliga landskap, respektive landskap som kännetecknas av en hård, regelbunden och dominerande karaktär. Egenskaper som linjer, former och storlek har stor betydelse för vår uppfattning om landskapets kraftfullhet. *Landskapets affektionsvärde:* Människan söker efter sin historia och naturens tidsförlopp i landskapet. Vi skiljer alltså på landskap innehållande historia och landskap som helt präglas av nutid. *Landskapets originalitet:* Människan minns särskilt landskap och platser som tydligt skiljer sig från varandra. *Landskapets trivselvärden:* Människan märker snabbt om landskapet känns tilltalande eller inte (Gustavsson & Ingelög 1994).

Vad vi upplever då vi betraktar landskapet varierar från person och situation. Individuella egenskaper, kulturella aspekter och rådande samhällssituation är emellertid faktorer som kan påverka oss i vårt ställningstagande (Johansson *et al.* 2005).

SLÄTTLANDSKAPETS ELEMENT – NATUR- OCH KULTURVÄRDE

DEFINITIONEN AV BEGREPPET ELEMENT

Som tidigare nämnts karaktäriseras det skånska slättlandskapet av mer eller mindre räta vinklar och snabba, långa snitt. (Svensson 1993) Odlingen är omfattande, monokulturell och odlas med grödor som vi, på ett eller annat sätt, livnär oss på. Detta visar resultat på ett utpräglat landskap i ständig utvecklig, styrd av produktion och mänskliga behov. (Gustavsson & Ingelög 1994)

Förutom produktion och mänskliga behov består slättlandskapet av olika element, vilka verkar var för sig, eller tillsammans. Beroende på hur man ser det utgör till exempel en vallmoblomma ett ensamt element, den kan också vara en del av ett större element, exempelvis en åker. Åkern kan i sin tur bestå av flera olika element, till exempel åkervallmo, dagmaskar och korn. Landskapets element brukar i vardagligt tal beskrivas som landskapets natur- och kulturvärden, livsmiljöer eller komponenter. Element är emellertid ett mer lättförståeligt begrepp att använda i beskrivningen av följande avsnitt (Gustavsson & Ingelög 1994). (Bild nr. 17, 18 och 19 visar exempel på tre olika element i det skånska slättlandskapet).

BETYDELSEN AV LANDSKAPETS ELEMENT

Landskapets element tillsammans med produktionen skapar den skånska slättens identitet. Olika element utgör mångfald och detaljrikedom vilket ger en naturlig variation i landskapet (Gustavsson 1990). Elementen har även stor betydelse för slättlandskapets identitet och landskapsbild, den lokala kulturmiljön och människan, flora och fauna. Vi brukar tala om stora och små linjära element och punktelement. Exempel på dessa är vägrenar som mer eller mindre följer en linje, och märkegravar vilka utgör en punkt i landskapet (Gustavsson 1993). (Bild nr. 20, 21 och 22 visar exempel på linjära element och punktelement i landskapet).

(Bild 17) Foto Bengt Arvidsson

Kornfältet utgör ett element och innehåller i sin tur många andra element såsom daggmaskar och ogräs. Kornet vajar med vinden och de gröna färgskiftningarna som uppstår är bländande vackert. Lägg märke till det föränderliga landskapet bortom fältet.

(Bild 18) Foto Elin Falkman

Återigen ser vi åkervallmon. Ett förförande vackert element med sin röda skrud och mörka mitt. Lantbrukaren ser åkervallmon som ett ogräs, andra ser den som en vacker färgklick i landskapet.

(Bild 19) Foto Elin Falkman

Humlan representerar ett element från djurriket. En tidig sensommarmorgon surrar den i vägrenen och tystnar då den suger nektarn ur en plister. Fältgränser och sprutfria zoner är viktiga för att vi skall kunna ta del av dessa intryck.

(Bild 20) Foto Elin Falkman

En grusad landsväg utgör ett linjärt element i landskapet. Ofta ser vi en artrik flora och fauna i vägrenen och i mitten på vägen växer det en smal strimma gräs. Dessvärre asfalterar vi idag många av de gamla och historiska grusvägarna.

(Bild 21) Foto Elin Falkman

En mägergrav mitt i åkerlandskapet utgör ett typiskt punktelement. Ofta innehåller dessa oaser en artrik flora och fauna och beroende på årstid står här mer eller mindre vatten i.

(Bild 22) Foto Elin Falkman

På bilden ser vi i förgrunden två mägergravar (punktelement) utspridda på den färdigtröskade åkern. Längre bort mot horisonten syns en träddrå (linjärt element), vilken sträcker sig längs med hela bilden.

LANDSKAPSELEMENTENS BETYDELSE FÖR FLORA OCH FAUNA

I det småskaliga och varierade slättlandskapet, tiden före skiftesreformerna, fanns många lämpliga platser inom ett litet område där olika arter kunde leva. I dagens moderna och kraftigt förenklade slättlandskap ökar ständigt isoleringen för olika arter samtidigt som livsmiljöerna minskar. För arternas långsiktiga överlevnad är det därför nödvändigt att det kan ske ett utbyte av gener mellan olika livskraftiga växt- och djurbestånd. Det kan bland annat ske genom att individer förflyttar sig eller att pollen förs med en insekt från ett bestånd till ett annat (Naturvårdsverket 1996).

För växter och djur innebär en tilltagande upplösning av element minskad tillgång på föda, boplatser och skydd. På sikt innebär det försämrade möjligheter för många biotoper att hysa livskraftiga bestånd av olika arter. Förutom mängd och kvalitet av åkermark så har de olika livsmiljöernas fördelning i landskapet och kontaktvägarna mellan dem stor betydelse för floran och faunan – den biologiska mångfalden i slättlandskapet (Naturvårdsverket 1996).

BEFINTLIGA OCH SKAPADE LANDSKAPSELEMENT

Det flesta elementen i landskapet är befintliga och har funnits där under en mycket lång tid. Det är mycket angeläget att de befintliga elementen bevaras. Men det behöver även skapas nya element, inte minst i utpräglade slättlandskap intill våta miljöer. Exempel på ett vanligt, nyskapat element är kantzoner i åkermarken (Naturvårdsverket 1996).

Som framgår utnyttjas alltså många marker idag intensivt, vilket har påverkat många växter och djur negativt. Arter som tidigare var vanliga har i många fall minskat i både individantal och utbredning. Därför har landskapets element, såväl befintliga som nyskapade, fått en allt större betydelse för den vilda floran och faunans överlevnad. Inte minst i utpräglade slättbygder där elementen kan berika landskapet på många sätt (Naturvårdsverket 1996).

VANLIGA ELEMENT I DET SKÅNSKA SLÄTTLANDSKAPET

Elementen i det skånska slättlandskapet har efterhand blivit allt mer sällsynta. Vi finner emellertid vanligt förekommande alléer och skogsbestånd intill vägar vilka ger den vägfärdande en svalkande skugga och skapar variation i upplevelsen av landskapet. Vägrenar, markvägar, åkerrenar, öppna ängsband, stenmurar, öppna diken, småvatten, bäckar och åar är andra exempel på långa och linjära element. Dessa bör utnyttjas bättre för att öka variationen och bilda länkar eller korridorer mellan större biotoper så att flora och fauna lättare kan sprida sig i landskapet. Solitärträd, mangelgravar, fältbrunnar, förhistoriska gravar och boplatser, gammal bebyggelse och trädgårdar är exempel på stora och små punktformiga element av stor betydelse (Gustavsson & Ingelög 1994).

(Bild 23) Foto Elin Falkman

Ättehögen är ett inte helt ovanlig punktellement i Skåne. Den har ofta ett tydligt framträdande och påminner oss om vår historia.

(Bild 24) Foto Elin Falkman

Stora och små gods och gårdar ser vi vart vi än vänder blicken i det skånska slättlandskapet.

(Bild 25)

Foto Elin Falkman

Gamla och nya trädalléer är vanliga inslag längs med landsvägarna.

(Bild 26)

Foto Elin Falkman

Diken, åar och bäckar delar ofta fälten och skapar dynamik i landskapet.

(Bild 27) Foto Elin Falkman

Spanar vi ut över fälten skymtar vi de små och oansenliga fältbrunnarna.

(Bild 28) Foto Elin Falkman

Markvägarna, till för lantbrukets maskiner är vanliga i anslutning till fälten.

I LANDSKAPSELEMENTEN FINNER VI BLAND ANNAT HISTORIA, OLIKA ARTER OCH HÖGA NATUR- OCH KULTURVÄRDEN

Historia: Beroende på hur mycket vi kan och har läst inom genren kan vi själva, då vi befinner oss på plats, läsa av *historien* om landskapets element. Exempelvis handlar det om hur ett elements uppkomst och situation har förändrats genom tiderna.

Olika arter: *Karaktärsarter* är arter som är vanliga eller karaktäristiska för ett element i landskapet. Dessa varierar beroende på vart de geografiskt befinner sig. *Rödlistade arter* kan finnas med bland karaktärsarterna. De rödlistade arterna delas emellertid in i fem olika hotkategorier från akut hotad art till hänsynskrävande art. *Indikatorarter* är ett urval ur karaktärsarterna vilka indikerar en biotop som innehåller arter vilka kräver ett tillstånd som definieras som önskvärt för ett specifikt element i landskapet (Jordbruksverket 1998).

Höga natur- och kulturvärden: En del element i landskapet har höga natur- och kulturvärden bland annat på grund av att de har blivit allt mer sällsynta. I det öppna slättlandskapet är det till övervägande del frågan om omskötta landskapstyper. *Höga naturvärden* motsvaras därför ofta av förekomst av arter som är beroende av kontinuerlig skötsel. Höga naturvärden kan också vara gamla och grova träd, död ved, rödlistade arter och viktiga ekologiska funktioner (hög födoproduktion och spridningskorridorer etcetera). *Höga kulturvärden* påverkas av markslaget, landskapstypen eller landskapets element tillsammans med övriga värden, vilket ger en bra helhetsbild av historien i landskapet (Jordbruksverket 1998).

ÅKERMARKEN ETT LANDSKAPSELEMENT

Nedan följer exempel på olika historiska element och arter med höga natur- och kulturvärden i det skånska slättlandskapet. Texten blandar historia, olika arter och höga natur- och kulturvärden och ger exempel på hur mycket det finns att ta reda på i ett "dött landskap".

Åkermarken är det vanligaste markslaget i Skåne. Den odlas vanligen med nyttogrödor i monokultur, vilka mestadels utgörs av ettåriga kulturväxter så som vete, råg, korn och havre. I åkerns specifika miljö lever en mångfald av växter och djur som varken är ogräs eller skadegörare. Dessa arter är beroende av den återkommande störning som plogen, harven och tröskan ger. Många av dessa arter är stark specialiserade och syns sällan i andra miljöer (Jordbruksverket 1998).

Människans odlingshistoria har lämnat många spår i markerna. Vi finner därför både nya och gamla former av element på och omkring åkrarna. Märgelgravar, åkrar med stora arealer och traktorer är bara ett axplock av utvecklingen. Under årens lopp har även den totala arealen av åkermark ökat. I Sverige har vi idag cirka 2.8 miljoner hektar åkermark, varav större delen av arealen ligger i södra Sverige och över hälften finns i slättbygdslandskapet (Jordbruksverket 1998).

Till följd av de moderna jordbruksmetodernas missgynnande kemiska bekämpning, starka gödsling och effektiva utsädesrensning har emellertid, under årens lopp, åkermarkens och så också resterande landskaps flora och fauna blivit allt mer lidande. Typiskt för åkermarkens växtliv, förutom den odlade grödan, är förekomsten av ogräs. Hundratals arter kan förekomma, men det är betydligt färre som är vanliga. Beroende på vart vi geografiskt

befinner oss, vilken jordmån det är och vilka grödor som odlas varierar ogräsfloran. Vanliga ogräs i Skåne är bland annat snärjmåra, baldersbrå, svinmolla, åkerviol och vallmo. Till åkern hör också en relativt rik fauna såsom fälthare, rådjur, fasan, gulspurv och tofsvipa. Vanliga insekter är spindlar, bladbaggar och nyckelpigor och vanliga markdjur är dagmaskar, kvalster och tusenfotingar (Jordbruksverket 1998).

HUR MAN KAN GÅ TILLVÄGA FÖR ATT LÄSA AV DET SKÅNSKA SLÄTTLANDSKAPET

Som tidigare framhållits läser vi av och upplever det skånska slättlandskapet olika beroende på person och situation. Som oerfaren landskapsskådare, eller för den som vill uppleva mer av vad landskapet har att erbjuda kan ta hjälp och vägledas av följande övning. Ifall det är första gången du tillämpar denna typ av övning är det lättast att följa den steg för steg.

Ramen för övningen är utarbetad av CEJA – Conseil européen des jeunes agriculteurs. CEJA är en organisation som grundades i Rom 1958 och består idag av 22 medlemsorganisationer från 15 EU länder, vilka i sin tur samarbetar med ytterligare sex länder. Tillsammans representerar organisationen en miljon unga lantbrukare (CEJA 2008). CEJA:s mall är bara *ett* tillvägagångssätt för hur man kan gå till väga i syftet att läsa av ett landskap. Genom att använda denna organisations mall kan vi tillämpa övningen då vi vill läsa av och förstå hur bland annat det skånska slättlandskapet är organiserat. Den ger oss möjligheten att uppleva det utifrån vårt eget personliga sätt att se på landskapet.

Välj ut ett område i det skånska slättlandskapet. Ett område som du tycker om, känner till, eller aldrig har besökt förut. Ju mer information du har om området desto lättare blir det att göra övningen. När du ser landskapet framför dig, på plats eller på en bild, kan du börja med övningen. I följande text konkretiseras övningen med hjälp av bilden nedan.

(Bild 29) Foto Elin Falkman

Vy över det skånska slättlandskapet utanför Helsingborg. Bilden är tagen mot väst.

1) FAKTORER SOM UNDERLÄTTAR FÖRSTÅElsen FÖR DET SKÅNSKA SLÄTTLANDSKAPETS UPPBYGGNAD

Lokalisera slättlandskapets olika plan. Precis som på en målning eller ett fotografi kan landskapet delas upp i olika plan. Försök att urskilja olika plan i det landskap du befinner dig i. På bilden formar det stora gröna fältet med skuggor i, första plan. Det mörkare fältet med bland annat en mägergrav i norr, utgör andra plan. Längre bort syns ytterliggare ett grönt fält med trädunge och hus i norr, området bildar tredje plan. Vid horisonten skymtar en trädridå, vilket utgör fjärde och sista plan. *Iaktta färgerna i landskapet.* Urskilj landskapets färger och vilken färg det är som dominerar. Tänk på att färgerna inte ser likadana ut vid soluppgång som vid solnedgång och att de skiftar med årstiden. På bilden dominerar färgen grönt. Det mellersta fältet och växtligheten bär bruna nyanser och husens fasader skiftar i en ljus och mörk färgskala. *Beskriv formerna i landskapet.* Uppmärksamma landskapets eventuella höjdkurvor och i vilket vädersträck de sluttar. Då förstår du också varför en del växter odlas på en viss plats och inte en annan. Observera vägar och stigars raka eller slingrande mönster och hur starka konturerna i landskapet är. På bilden är landskapet relativt flackt, möjligen böljar det något. Orsakerna till varför ytorna är flacka och storskaliga är många. Det beror bland annat på att sädesslagen kräver stor yta och mycket ljus för god avkastning. Vägarna är svåra att urskilja, även då de rimligtvis går fram till husen. De olika färgerna i landskapet kontrasterar varandra och den blå himmeln. Se till exempel hur fältets bruna färg skiftar i två nyanser efter höstens tidigare plogfårar. Även den högre växtligheten av träd och buskar skapar kontrast mot det flacka landskapet. *Titta på växtligheten.* Se vad det finns för växter. På bilden består växtligheten i huvudsak av höstsått vete och olika träd och buskar i vintervila. *Vad tycker du?* Finns det en eller flera enhetliga områden i landskapet? Tycker du om landskapet du iakttar? Tycker du att det är vackert eller finns där något som du inte tycker om?

2) ATT PLACERA LANDSKAPET I TIDEN: ÅRSTIDEN OCH HISTORIEN

Ange årstid. Växtligheten i landskapet avslöjar vad det är för årstid. På bilden syns spirande gröna grödor, men landskapets träd och buskar har ännu inte utvecklat blad eller blommor. Växtligheten talar om att det är vinter i Skåne. *Ange historiska spår i landskapet.* Se dig omkring efter olika odlingar i landskapet, försök att avgöra om de är gamla eller om de nyligen har ändrats. Titta efter särskilt gamla träd, ättehögar eller dylika historiska lämningar. Undersök bebyggelsen, bondgårdar och hus för att se om dem är gamla eller nya. Ortsnamn är ofta mycket gamla och kan avslöja mycket om landskapets historia, likaså upplysningar från fastighetsregister. På bilden syns nysådda och nyplöjda fält. Troligen har fälten haft samma utformning sedan många år tillbaka, medan grödan och markstrukturen ändrats från år till år. Dungen i norr i det tredje planet ser ut att bestå av en del stora träd. För övrigt är det svårt att avgöra bildens växtlighet och dess bakgrund.

3) IDENTIFIERA MÄNSKLIG VERKSAMHET I LANDSKAPET

Försök att identifiera vilken typ av odlingar som finns, om odlingslotterna är små eller stora och i vilket vädersträck de ligger. Observera om det finns andra ekonomiska verksamheter som till exempel fabriker eller vindkraftverk. Titta efter förfallna byggnader och ny verksamhet. Se hur transporterna i landskapet sker, till exempel med väg eller tåg, vem trafikanterna är och vart de ska. På bilden ser vi större arealer spannmålsodling i västlig riktning.

När du gjort övningen, gör den då gärna igen vid en annan tid på året för att se hur mycket landskapet har förändrats.

4) FUNDERA VIDARE

När du gjort ovanstående övning, fundera då gärna över hur landskapet framför dig kan komma att se ut ifall följande scenario inträffar: Hur kommer klimatpåverkan att gör inverkan på landskapet om tio, femtio eller hundra år? Om jordens befolkning fortsätter att öka i antal, på vilket sätt kommer det då att påverka den landskapsbild du ser framför dig? Vad händer i landskapet om alla slag av genmanipulerade grödor får lov att användas utan några begränsningar? Tänk dig tillbaka till 1800-talet, eller ännu längre tillbaka i tiden. Spekulera över hur landskapet du ser framför dig såg ut då? Tänk dig framåt i tiden. Hur skulle en tåglinje, motorväg eller landsväg påverka det landskap du ser?

METOD OCH MATERIAL

VAL OCH ANVÄNDANDE AV METOD OCH MATERIAL

Uppsatsen är i huvudsak baserad på litteratur hämtat bland annat ur böcker och rapporter, vilka jag ansett relevanta för ämnet. Mycket tid har gått åt att välja intressant och givande litteratur, för att sedan bekanta mig med denna innan och under arbetets framskridande. Utöver facklitteraturen har jag tillämpat personliga observationer av det skånska slättlandskapet, och observationer inspirerade av den litteratur jag använt mig av. Det är iakttagelser jag anser vara viktiga att betona i avsikt att inspirera den som läser texten och för att nå fram till syftet i uppsatsen. Jag har även använt mig av bilder i uppsatsen med intentionen att förtydliga och exemplifiera texten och ge läsaren inspiration. Mitt val av metod och material har gett mig fokus till uppsatsen och dess syfte. Hade jag använt mig av mer material och fler metoder av olika slags karaktär skulle uppsatsen emellertid bli än mer omfattande. Men på grund av begränsning i tid och ekonomi finns, just nu, inte möjligheten att vidareutveckla uppsatsen.

Jag är en kreativ och noggrann person som tycker om att ha kontroll över det jag åtar mig att göra. Då det gäller att skriva en uppsats likt ett examensarbete eller dylikt föredrar jag att i huvudsak arbeta med en eller några få metoder, därav min metod i att tillämpa ovanstående tre val av material; litteratur, observationer och bilder. Jag känner mig nöjd i mitt val av metod och material då jag utifrån ett faktamässigt och målade arbete, så gott jag har kunnat, nått syftet i uppsatsen. Jag är emellertid övertygad om att uppsatsens syfte kan nås även med hjälp av andra metoder och material än vad jag har valt att använda.

Tillvägagångssättet att arbeta har passat mig, men mitt val och användande av metod och material har möjligen gjort ett levande ämne mer akademiskt. Olika intervjuer och enkätundersökningar ser jag som möjliga förslag till vidare undersökningar inom ämnet och för uppsatsen ett levande och jordnära inslag. Att intervjua en infödd, en inflyttad och en utomstående människa om det skånska slättlandskapet är förslag på ett tänkbart tillvägagångssätt. Det hade varit intressant att delta i de olika personernas tankar och åsikter och jämföra dessa med varandra. En större enkätundersökning om hur människor upplever det skånska slättlandskapet hade också varit intressant att ta del av och analysera. Jag hoppas att de som känner sig manade att bygga på med nya infallsvinklar inom ämnet gör detta.

Då jag bestämde mig för att skriva uppsatsen i detta ämne visste jag att det skulle bli tidskrävande, men kul. Även om det tog tid att sätta sig in i litteraturen, tänka och strukturera upp arbetet har jag känt mig trygg, då det handlar om ett ämne som jag tycker om. Trots brist på praktiska tillämpningar i metod- och materialval som jag egentligen tycker mycket om att använda mig av har uppsatsen, mycket tack vare bilder och observationer, resulterat i ett levande och för mig givande arbete.

DISKUSSION

OM UPPSATSEN OCH TEXTENS RELEVANS FÖR SYFTET

Uppsatsen innefattar många frågeställningar om det skånska slättlandskapet, men huvudfrågan är hur vi kan förstå detta landskap bättre. Uppsatsens syfte utgör grunden till frågeställningarna och förmedlar en vision inför det kommande. Man kan beskriva syftet som en del av ett större mål, nämligen att visa människor på de kvalitéer det skånska slättlandskapet har att erbjuda. Med hjälp av vetenskapliga fakta och personliga iakttagelser har min intention varit att, utifrån uppsatsens syfte, ta reda på vad det är som spelar in i vårt ställningstagande till landskapet och belysa detta.

Med ambitionen att inspirera människor, att skapa förståelse och helhet följer informationen i uppsatsen en strukturerad ordning. Detta behövs eftersom uppsatsens syfte är omfattande och innehållet riktar till människor med olika grad av intresse för landskapet.

MENINGEN BAKOM VAL AV ANGREPPSSÄTT

Den inledande *prologen* syftar till att skapa en mjuk och grundläggande känsla inför uppsatsen. Därefter följer uppsatsens inledande litteraturavsnitt som beskriver vanliga, *förutfattade meningar om det skånska slättlandskapet*. Jag uppmärksammar ämnet eftersom jag tycker det är olyckligt att många av de människor som bor och lever i det skånska slättlandskapet har negativa tankar om det. Det är bland annat deras ställningstagande och perspektiv gentemot landskapet som jag gärna vill försöka ändra på.

Uppsatsens följande två avsnitt handlar om *historien – från skiftenas tid och framåt och naturförutsättningarna i samspråk med människan*. Det är viktiga inslag i uppsatsen. Historien spelar stor roll i människors ställningstagande. Den ökar förståelsen och skapar helheten. Utan en historisk tillbakablick är det svårt att bilda sig en uppfattning om något.

Efter de historiska genomgångarna fortsätter uppsatsen med fyra, något djupare avsnitt: *Vad är landskap – svårt att definiera*; Meningen med detta avsnitt är att göra oss bekanta med våra definitioner av ett landskap. *Det skånska slättlandskapet – ett karaktäristiskt landskap*; Avsikten är att skapa förståelse för människans roll i uppbyggnaden av landskapet. Istället för att endast uppmärksamma den negativa sidan bör vi anstränga oss för att se och ta tillvara landskapets unika karaktär. *Vår relation till det vardagsnära landskapet*; Intentionen är att hjälpa till att bryta människans invanda tankemönster och istället uppmärksamma värdet i det karaktäristiska landskapet. *Kort om miljöpsykologi*; Tanken med avsnittet är att ge oss en djupare förståelse för hur vi beter oss i landskapet.

Uppsatsen övergår sedan till att beskriva landskapet utifrån vad vi kan se och ta på: *Slättlandskapets element – natur och kulturvärde*; Meningen med avsnittet är att tydliggöra landskapets uppbyggnad bestående av olika element – natur- och kulturvärde och att lyfta fram dess betydelse. Att beroende på hur vi iakttar tillvaron står landskapets element var och ett för sig, eller tillsammans i en helhet. *Vanliga element i det skånska slättlandskapet*;

Avsikten är att framhäva landskapets element och dess värden. Att i bild och text inspirera människor och förankra verkligheten i uppsatsen.

Det sista avsnittet i uppsatsen *hur man kan gå tillväga för att läsa av landskapet* är en övning. Intentionen med övningen är att, med uppsatsens syfte och innehåll i tankarna, läsa av det skånska slättlandskapet. Förhoppningsvis har vi med uppsatsen lärt oss något nytt och väckt nya tankar om den skånska slätten till liv. Övningen ser jag som ett bra sätt att tillämpa dessa nya kunskaper och tankar.

SLUTSATS

Förståelsen för det skånska slättlandskapet är ett ämne som enligt min mening bör ges ökad uppmärksamhet. Genom att människan får ökad insikt i landskapets värden ökar förståelsen för dessa. Detta är inte minst betydelsefullt i en tid då det öppna landskapet hela tiden krymper, bland annat som en följd av ökade satsningar på infrastruktur och bostäder. Jag har med min uppsats försökt hjälpa läsaren att se landskapet i ett mer positivt ljus. Det är min förhoppning att läsaren, genom ökad insikt och kunskap om landskapet och dess uppkomst, ska bli mer benägen att i möjligaste mån bevara detta.

NYFUNNEN KUNSKAP

Syftets innebörd har gett mig en djupare förståelse för landskapet. Tiden jag har ägnat åt att läsa i litteraturen och reflekterat över mina egna och litteraturens iakttagelser av landskapet har gett mig betydande kunskaper om förhållandet mellan människa och landskap. Det känns som att jag utvecklat mitt sätt att tänka om landskapet. Framförallt är det de små, men nya upptäckterna som berikat min kunskap om landskapet och dess helhet. Var gång jag tittar ut över landskapet ser jag något nytt. Ändrar sig inte flora och fauna, ändrar sig istället ljuset och färgerna. Mina känslor för detta landskap ser jag som en bra grund till att skriva en sådan här uppsats, de har inspirerat och uppmuntrat mig.

REFLEKTIONER OM FRAMTIDEN

Det är omöjligt att säga hur slättlandskapets framtid kommer att se ut. Tidsaspekten, klimatpåverkan, den teknologiska utvecklingen och människans inställning till detta är endast några av de faktorer som jag tror kommer att påverka slättlandskapets framtid. Människans inställning till utvecklingen tror jag emellertid är en avgörande faktor. En hypotes: På grund av varme klimatförhållanden minskar råvaruproduktionen på de sydligare breddgraderna. Framtidens betydande spannmålsavkastning förflyttas norrut. På så sätt kommer det i framtiden att bli mer lönsamt att bruka jorden i det skånska slättlandskapet. Ett än mer effektivt jordbruk kommer att framträda. Infrastruktur och golfbanor, element som hindrar produktion och ökad avkastning, kommer inte att expandera mer än nödvändigt. I brist på råvaror kommer kanske de genmanipulerade grödorna att i större utsträckning användas innanför EU:s gränser. Det innebär ett stort hot mot den flora och fauna vi ser i dagens skånska slättlandskap. Min förhoppning är att människan, i betydligt större utsträckning än vad vi gör idag, i framtiden kommer att leva tillsammans *med* naturen.

KÄLLFÖRTECKNING

Boverket (1996). *Odlingslandskapet och den kommunala planeringen*. Karlskrona: Boverket. (PBL/NRL 0283-8796; 45)

Brusewitz, Gunnar & Emmelin, Lars (1985). *Det föränderliga landskapet: utveckling och framtidsbilder*. Stockholm: LT.

Bunte, Carin & Bennett Gårdö, Monica (1993). Inledning. I *Kan man tycka om slätten?* Stockholm: Riksantikvarieämbetet. Rapport från ett seminarium; 15 september 1992; Trelleborg. S. 5.

Carlsson, Sten & Rosén, Jerker (1967). *Den svenska historien: frihetstiden 1719-1772*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.

Carlsson, Sten & Rosén, Jerker (1968). *Den svenska historien: gustavianska tiden 1772-1809*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.

CEJA, Conseil européen des jeunes agriculteurs. *Läsa av landskap*. (elektroniskt). Tillgänglig: <<http://www.ceja.educagri.fr/sue/agriculture/a5/lec1.htm>>. Verifierad den 10 december 2007.

CEJA, Conseil européen des jeunes agriculteurs. *Europeiska rådet för unga lantbrukare (CEJA)* (elektroniskt). Tillgänglig: <<http://www.ceja.educagri.fr/sue/suede.htm>>. Verifierad den 17 mars 2008.

Council of Europe. *The European Landscape Convention*. (elektroniskt). Tillgänglig: <<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/176.htm>>. Verifierad den 25 februari 2008.

Elfström, Johan (1991). *Landskapsbildsanalys: Landskapets visuella identitet med exempel från Nyköpings kommun*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. (Stad & Land nr. 97/1991).

Emanuelsson, Urban, Bergendorff, Claes, Billqvist, Magnus, Carlsson, Bengt & Lewan, Nils (2002). *Det skånska kulturlandskapet*. Lund: Naturskyddsföreningen. 2:a omarb. uppl. (Årsbok för Naturskyddsföreningen i Skåne 1101-0886; 2001).

Gustavsson, Roland & Ingelög, Torleif (1994). *Det nya landskapet: Kunskaper och idéer om naturvård, skogsodling och planering i kulturbygd*. Jönköping: Skogsstyrelsen.

Gustavsson, Roland (1990). Skönhetsvärden i jordbrukslandskapet. I Hasund, Knut Per (red.) *Styrmedel Livsmedel Livsmiljö*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. (Småskriftsserien nr. 30 inst. för ekonomi Sveriges lantbruksuniversitet).

Gustavsson, Roland (1993). Slättlandskapets miljöer och enskilda element vid sidan av produktionen. I *Kan man tycka om Slätten?* Rapport från ett seminarium; 15 september 1992; Trelleborg. Stockholm: Riksantikvarieämbetet. S. 32-43.

Hägerstrand, Torsten (1991). *Om tidens vidd och tingens ordning*. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning.

Johansson, Maria (red), Kuller Marianne (red), Biel, Anders, Björklid, Pia, Eek, Daniel, Enander, Ann, Grahn, Patrik, Grankvist, Gunne, Gustafsson, Mathias, Gärling, Tommy, Hartig, Terry, Hygge, Staffan, Hägerhäll, Caroline M, Janssens, Jan, Kuller, Rikard, Laike, Thorbjörn, Nordström, Maria, Sivik, Lars, Sorte Jarle, Gunnar & Torell, Gunilla (2005). *Svensk miljöpsykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Jordbruksverket. Höök Patriksson, Kristina (red) (1998). *Skötselhandbok för gårdens natur- och kulturvärden*. Jönköping: Jordbruksverket.

LTH, Lunds tekniska högskola. *Miljöpsykologi*. (elektroniskt) <<http://mpe.arkitektur.lth.se/>>. Verifierad den 28 februari 2008.

Mattson, Robert (1985). *Jordbrukets utveckling i Sverige*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. Ny omarb. uppl. (Aktuellt från Lantbruksuniversitetet, Allmänt).

Naturvårdsverket (1996). *Kantzoner i jordbrukslandskapet*. Stockholm: Naturvårdsverket. (Temafakta Landmiljön 1996).

Riddersporre, Mats (1993). Ska man tycka om slätten? I *Kan man tycka om slätten?* Stockholm: Riksantikvarieämbetet. Rapport från ett seminarium; 15 september 1992; Trelleborg. S. 6-9.

Sorte, Gunnar (1985). Hur upplever vi landskapet? I Fredholm, Anders (red.). *Verksamhet 1985: Vårt universitet och konsumenten*. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet.

Svensson, Birgitta (1993). Identitet i slättens landskap. I *Kan man tycka om slätten?* Stockholm: Riksantikvarieämbetet. Rapport från ett seminarium; 15 september 1992; Trelleborg. S. 10-15.

Wallin, Jannis (red) (1986). *Lantbruket i landskapet*. Stockholm: LT.